

Het tegenovergestelde is óók waar

Hij kon een aardig potje zingen, maar bleef altijd autodidact – dat wil zeggen: hij was het notenschrift niet machtig. Niet dat dit gemis hem ooit dwarszat. De rechterhand fladdert een wegwuivend gebaar: ‘Welnee, ik had nooit het gevoel van: verdorie, dit kan ik niet, hier schiet mijn technische kennis tekort.’

Desondanks reageerde hij ‘vereerd en aangenaam verrast’ toen de vakgroep Zang van het Hilversums Conservatorium in 1985 bij hem aanklopte met het verzoek om ‘jazzinterpretatie’ te komen doceren aan een opleiding die hij zelf niet had gevolgd. Ze hadden hem gevraagd. Voor het eerst van zijn leven kwam hij ergens in vaste dienst, met een salarisstrookje, afdracht van sociale premies en doorbetaalde vakantiedagen. Zijn institutionele werkgever was een voortzetting van de Muziekpedagogische Academie, vanaf begin jaren tachtig een internationaal begrip op het gebied van de lichte muziek, een studierichting waar circa 70 procent van de 500, merendeels buitenlandse, studenten voor opteerde. Talent dat destijds een carrière in de jazz ambieerde, schreef zich wegens gebrek aan alternatieven per definitie in bij Hilversum. De opleiding introduceerde de *Master Degree for Jazzperformance* onder accreditatie van de University of Miami, een samenwerking waarbij heel wat uitwisseling van studenten en docenten was inbegrepen.

Oud-docent Frans Lambour (1947) herinnert zich dat Edwin, ‘die alles en iedereen in de jazz kende’, zijn opwachting bij het conservatorium maakte, ‘vermoedelijk op voorspraak van zijn vriend de pianist Henk Alkema’. Vrijwel gelijktijdig werd jazzvocalist Gé Titulaer als leerkracht aangetrokken, ook zangeres Greetje Kauffeld werd als staflid aangetrokken. Lambour: ‘Er was behoefte aan een jazzopleiding, maar het probleem was dat er geen opgeleide jazzmusici waren die we konden aantrekken als docent. Iedereen was klassiek geschoold. Toen we Edwin vroegen, was hij aanvankelijk bevreesd om het te gaan doen. Hij was heel consciëntieus. Elke student bij de Vakgroep Zang had twee docenten: één voor het vocale gedeelte, wat ze tegenwoordig

techniek noemen, en een voor de interpretatie. Ik runde die afdeling. Op zeker moment kreeg Edwin het zo druk, dat hij geen vaste aanstelling als docent meer wilde. Ik wist hem over te halen om workshops te gaan geven, dat heeft hij twaalf jaar gedaan. Heel intensief, met de uitdrukkelijke bedoeling dat het cursusjaar zou worden afgerond met een optreden. Edwin zat in allerlei commissies, hij was graag aanwezig en wist de ruimte te vullen. Soms manifesteerde hij zich te fanatiek, dan moest hij een beetje worden afgeremd.'

De van huis uit Duitse bigbandleider, arrangeur en componist Konrad Koselleck zat achter de piano in het combo dat de workshop Presentatievaardigheden aan het Hilversumse conservatorium zou begeleiden. 'Ik ben niet opgegroeid in Nederland, dus ik had geen idee wie Ome Willem was,' zegt hij. 'Ik was onder de indruk van zoals hij de musici weet aan te sturen en het publiek met een simpele handbeweging bij de show betreft. Echt ongelooflijk. Hij demonstreerde bijvoorbeeld hoe je als zanger het podium kunt opkomen terwijl de band speelt. Hij maakte een open armbeweging naar het publiek, het teken voor het orkest om te stoppen – niet met een slotakkoord, maar met een susakkoord. Zodat je weet: het is nu niet afgelopen, er komt iets anders. Ik dacht: wat een vakman. Hij weet zijn publiek te bereiken. Edwin leerde me te begrijpen hoe dat soort mechanismen werkt. Waarschijnlijk heb ik van die sessies meer opgestoken dan de vocalisten die ik tijdens die workshop werd geacht te begeleiden.'

Bij 'jazzinterpretatie' draait het er primair om dat je moet begrijpen wat je zingt en dat je een visie moet hebben op de tekst, peperde Edwin Rutten zijn studenten in. Voorbeeldje: 'Een jongen zou een bepaald liedje zingen waar het woord *sweaties* in voorkwam. Ik vroeg hem: weet je wat dat zijn? Nou, dat wist hij eerlijk gezegd niet. Luister, zei ik, elk liedje dat je aanpakt begint per definitie aan je studeertafel. Je gaat die tekst woord voor woord lezen, het woordenboek onder handbereik want je moet alles begrijpen. Daarna ga je bekijken wat je wilt met dat liedje. Hoe ga je dat interpreteren? *Sweaties* zijn zweetvoeten. Die jongen begreep

het. Hij zong dat lied en trok zijn neus op toen het woord *sweeties* voorbij kwam.'

Tja, wat wil je met zo'n liedje? *Summertime* leent zich voor meer dan duizend verschillende interpretaties, variërend van diep melancholiek tot hemelhoog juichend. Idem de Sinatra-klassieker *The End of an Love Affair*. 'Ben je verdrietig of juist blij dat het uit is? Daar moet je wel een beslissing over nemen voordat je dat gaat zingen.' Kwam er een student naar hem toe: Edwin, jij zegt dit, maar die docent zegt dát. Naar wie moet ik nu luisteren? Dan koos de docent voor het wijze antwoord van de zenmeester die volgelingen aanmoedigt om zélf op zoek te gaan naar de waarheid. Wat vind je zelf? Bij welke oplossing voel jij je het prettigst? En bedenk dat het tegenovergestelde óók waar is. Iedereen beweert van alles en nog wat, maar uiteindelijk heb je maar drie of vier mensen nodig naar wie je luistert van wie je iets aanneemt. Omdat je ze hoog hebt zitten, ze goede smaak met vakmanschap combineren en niet jaloers zijn. 'Harry Bannink was zo'n iemand.'

Een conservatoriumstudent vertrouwde hem toe: 'Edwin, door jou ben ik gaan drummen.' Bleek dus dat hij als jochie met Ome Willem dweeptte, geen uitzending oversloeg, helemaal idolaat van de mafkees met dat malle petje achter een drumstel. De aangesprokene reageerde aangenaam verrast. 'Die jongen vertelde me dat hij binnenkort examen moest doen. Pas op, zei ik, die examinatoren vragen soms de wonderlijkste dingen. De grote trom daar beneden wordt *bass drum* genoemd. O, zei die jongen, fijn dat je dat zegt. Ja, zei ik, als ome Willem *rapapa* riep en met de drum sticks tegen zijn hoofd sloeg, dan hoorde je een harde klap. Het leek alsof dat van die klap tegen zijn schedel kwam, maar in werkelijkheid werd het geluid veroorzaakt via de pedaal op de drum. Ja *cool*, zei de student. Twee weken later ging ik naar zijn examen. Toen hij me zag binnenkomen, deed hij *boef, boef, boef* op zijn hoofd, met slagen tegen de bas drum. Dat hij kans zag om in zijn solo Ome Willem te verwerken, vond de commissie zo fantastisch dat zijn cijfer van een 8,5 in een 9 werd veranderd.'

Het Hilversums Conservatorium ging in 1998 na een fusie op in het Sweelinck Conservatorium in Amsterdam. Edwin doceerde inmiddels ook 'zanginterpretatie' aan de conservatoria in Utrecht en Groningen.

Een van de studenten van destijds, zangeres en actrice Annemarie Maas, is sinds 1991 zélf als 'kerndocent', praktijkonderzoeker en coach aan het Utrechts conservatorium verbonden. Eén uur per week kreeg ze in het kader van haar zangopleiding Jazz & Pop (die toen nog 'lichte muziek' heette) een uurtje les van Edwin. Daar bewaart ze de 'allerbeste herinneringen' aan. Het onderwijs vond plaats in houten barakken omdat het hoofdgebouw was afgebrand. Mooie tijd, maar laat Annemarie Maas dat zelf vertellen. 'Edwin zat met een eierwekker aan een tafeltje. Tot die tijd werd aan het conservatorium één-op-één les gegeven, maar Edwin hield er niet van om een meester-gezel relatie met studenten te onderhouden. We becommentarieerden elkaars lessen, wat achteraf gezien heel modern was. Je zong een bepaald nummer dat je voor de gelegenheid had ingestudeerd. Een medestudent zat aan de piano. Edwin hielp je om de beste versie van je zelf tijdens die vertolking naar boven te halen. Zijn aanwijzingen konden over tekstinterpretatie gaan, over timing, over dynamiek. Hij ging na waar het lekker liep en waar niet, daar gaf hij dan tips over. Hij had het altijd over *witjes*, de pauze tussen twee zinnen, de komma in het gesprek zeg maar. Hij had het nooit over je stem, ook niet over harmonie, want daar is hij niet in geschoold. Des te meer over het verhaal dat je wilt overbrengen, de identiteit je in het zingen ontwikkelt. Ik was bezig op het snijvlak van contemporaine muziek en improvisatie, daar voelde ik me vrij in bij Edwin. Ik zong *Telkens weer* en andere stukken; niet per se jazz. Hij was een fantastische muziekpedagoog en psycholoog. Ik kende hem nog niet zo lang toen hij, nadat ik iets had gezongen, zei: het is ook niet makkelijk om de jongste in een gezin te zijn, met zoveel verantwoordelijkheden. Dat had hij scherp gezien. Hij is niet bang om amicaal te zijn en gaat intuïtief te werk.'

In 2014 voltooide Annemarie Maas haar derde studie, de Master Kunst Educatie. In het kader van deze opleiding werd ze geacht het 'interdisciplinaire maakproces' van een kunstenaar te analyseren en in een scriptie te beschrijven. Geen wonder dat ze wéér bij de 'lichtvoetige lateraal denkende duizendpoot' uitkwam, want als iemand zich interdisciplinair manifesteerde, dan was hij het wel. 'Een positieve denker met een veelzijdige bloeiende kunstpraktijk. De spreker die makkelijk en moeiteloos de regie in handen neemt en zonder omhaal trouw blijft aan motto's als *it's all entertainment*, "je moet buiten de lijntjes durven kleuren" en "het omgekeerde is ook waar".'

Een van de conclusies in het werkstuk was dat het 'monodisciplinaire proces bij Edwin Rutten niet bestaat. (...) De maakmodellen lijken één discipline te beschrijven maar feitelijk is elk maakproces in de kern al interdisciplinair.' Zijn onwaarschijnlijke energie blijkt een inspiratiebron; hij voegde zijn disciplines samen tot een formule waarin hij artistiek de vrije hand heeft. Uit de combinatie van sociale- en bedrijfspsychologie, toneel, jazz, drums, film, televisie, gastspreken, doceren, zang en schrijven ontstond de totaalperformer Edwin Rutten.

'Hij heeft nooit een boek geschreven waarin hij zijn onderwijsmethode toelicht', stelt Annemarie Maas vast. 'Dat ligt in zijn karakter. Het is nooit klaar, dan wordt vastleggen waar je mee bezig bent ingewikkeld. Hij houdt graag in alles de controle. Ik denk dat ik meer heb nagedacht over de lange lijn, dat vond hij minder interessant. We schelen twintig jaar. We zijn goede maatjes, maar het blijft spannend om een gesprek met hem aan te gaan over zijn twijfels. Daar kom je niet achter, maar dat kan ook met dat leeftijdsverschil hebben te maken.'